

ACC. N:R M. 11305 :1.

Bostadsförhållanden.

Min far var snickare. Vi bodde i Tomegatan. i en mycket stor gård. De, som rådde om den hade jordbruk. På somrarna körde han in all grödan där.

Utåt gatan var det bostadshus, neråt var det uthus med grisar kor och höns. Där var en stor gödselstack. Krusbärsbuskarna växte ända ut över den. En länga var korsvirke. De andra längorna var vanligt murat, rappat. Det var mest tegeltak i staden.

I köket var det stengolv, tegelsten, och en öppen spis. Vi hade kaminer. Där var sådana där fina pottugnar, och framför dem var en fyrkantig järnkamin att elda i.

Sedan när jag blev litet äldre, bodde vi längre upp i Tomegatan. Där låg två små hus, där det är en blomsterhandel nu. Där hade vi en hög järnkakelugn med bibliska figurer på. Den eldades från köket. Vad den kallades kommer jag inte ihåg. Vi hade en järnkamin framför den också, som vi kunde elda i.

Renhållning.

Tidigt på morgonen hämtade de alltid gödsel, mellan fyra och fem. Det var lantbrukare, som hämtade gödseln. Kanske fick de den, för att de hämtade den.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Ulma M 158.

Åkerbruk och boskapsskötsel.

Det var en och annan gård, som hade jord. Nu rör ju staden om en hel del av den jorden. Husen i Tomegatan, ^{jord} Tomegapsgatan och Biskopsgatan hade, där kyrkogården är nu. (Östra kyrkogården.) Fäladsmarkerna hade nummer. Vångarna kallade de dem också. Lyc-korna var det samma. Fäladerna var ju mera betesmarker. Var och en hade sina drängar, som vaktade djuren. På somrarna stod de ofta ute. Annars såg man ofta, att de kom leandes med sina kor.

Bebyggelse.

Vi sade tullar, Södertull, Norrtull, Västertull och Östertull. Bommar var där ju. Var och en kunde öppna, när de kom. Mest var de inte stängda. Vid sidorna hade de sådana där små snurror. Kvarteren, som låg häromkring domkyrkan ansågs vara de bästa. Där bodde akademistaten. Mot söder ansågs det för att vara det sämsta. Där bodde judar och sådana. Det kallades Nöden, Nya stan Jerusalem. Det var några, som gick och skrälade på gatorna där. Polisen sade till dem att vara tysta. "Nöden har ingen lag", svarade de. Staden var indelad i rotar. En rote var mer än ett kvarter. När de skulle anmäla något på pastorsexp. skul-
Belysning. le de alltid säga rote.

Så var här lyktetändare. De kom i skymningen med sin stege och sitt bloss. De släkte på morgonen. De hade ju bråttom, men det

Var visst inte alla, som gav sig så brått, utan de stannade och pratade. På sommaren var inte lamporna tända. I augusti tände de. Barnen kunde dansa omkring lyktorna då. Man stod där och väntade på lyktetändaren.

De som var ute och vandrade, hade ofta sin handlykta.

Väktare och brandväsen.

Här var väktare. De höll alltid vakt i domkyrkotornet hela natten. När det ringt klockan nio på kvällen, tutade de varje kvart, tills det ringde på sommaren klockan fyra och på vintern klockan fem. Det var nog slut någon gång på 1880-talet. Väktarna var där uppe halva natten, så bytte de. De hade sitt arbete på dagen.

När det var eldsvåda klämtade de, sedan tutade de åt det hållet, som eldsvådan var. Så skulle alla fylla sina tunnor och lägga ut dem på gatan. Det hörde tunnor till fastigheterna. De, som hade häst och vagn, var skyldiga att hämta tunnorna.

Mårten.

Mårten brukade vi ju fira. Somliga hade lutfisk, tupp eller anka, Det var inte värst många, som hade gås, inte vart år heller. Det var eftersom de hade råd.

Jul och julförberedelser.

De, som hade så de kunde slakta, gjorde det. Somliga hade gris och slaktade till jul. Sedan fick de inte lov att ha grisar.

Lucia firade studenterna då som nu.

Den tolvte december la de fisken i blöt.

Vi tillredde sylta, skinka, stek och leverkorv och flott.

Julgran hade vi. Det var inte alla, som hade det, men de flesta hade något litet. Det var ju, som de hade råd. Granen kläddes på julafton vid tolvtiden. Vi klippte stjärnor och allt möjligt. Man köpte inte då som nu. Så hade vi karameller och juläpplen, valnötter med guld- och silverpapper. Till ljusten hade vi inte stakar som nu, utan liksom spiraler.

Lille julafton, dagen före julafton, brukade många doppa i grytan.

Här var alltid julbön på julafton, Vi, som var små, satt hemma och läste och sjöng psalmer.

På kvällen åt vi fisk och gröt. Vi hade mandel i gröten eller ett russin. Den som fick det, skulle det och det, som man bestämde i förväg.

När vi hade ätit, fick vi julklappar. Dem kastade alltid far in. Den minsta skulle ta upp dem. Någon gång hade vi verser.

På juldagen skulle vi upp i julottan. Vad vi hade för mat på juldagen var olika. Då hade man ju gott om mat. Man hade slaktmat. Julgröt kokades det alltid en stor gryta, så att den räckte i flera dagar.

Vi hade flera nötlekar till jul. Ibland lade vi dem i en hög på bordet. En fick gå ut, så pekade vi på en nöt. Sedan fick den, som inte sett det pöcka, tills han kom till den nöten. De nötterna han plockat, fick han behålla. Så höll vi dem i handen och gissade. Det var ramsor man sade: Nötter i handen, alla mina, hur många? Eller man sade: Opp och ner på prammen, alla gängorna i dammen, hur många?

Nyår.

Vi brukade alltid ha nyårsgåvor. Det var nyttiga saker. Man skulle alltid ha något nytt att ha på sig på nyårsdagen. Det var nyårsotta på nyårsdagen.

Vi vakade inte in nyåret. Inte så länge vi var små i alla fall. De sköt på nyårsnatten. Det var ungdomar.

Ulma M 154.

På morgonen stod årtalet med kråta på alla dörrar.

När vi vaknade på nyårsdagen, hade vi alltid ett äpple i handen. Vi skulle äta upp det med det samma. Då skulle man inte få tandvärk.

En del gjorde mycket nyårsvisiter. Vanligtvis träffades man ju i kyrkan.

Trettonhelgen.

Då kom de med stjärnan. Det var en gammal gubbe, som hette Jonas. Han kom var^tenda år och sjöng: Goder afton, goder afton. Han hade ljus i stjärnan. Han skulle alltid ha pengar och mat. Han kom sent, så när man var barn var man sömnig, och medan han sjöng, hann man somna. I den stadsdelen var det alltid han som kom.

Det var mera barn, som klädde ut sig. Somliga klädde sig som sotare. De skulle mest skrämmas. De sjöng nog nog med för all del. De kom så sent. Folk tyckte inte om, när de kom. Gå julaspöke är väl detsamma.

Julen var slut med trettondagen. Sedan började skolan. Egentligen varade den väl till Knut. Då tog vi ut julgranen. Ibland hade vi några kamrater hemma då. Många hade bjudningar vid Knut.

Kyndelsmässoknuta.

Det blir ju ofta en vinterknäpp då. Den kallar vi kyndelsmässoknutan.

Fastlagen och påsk.

Fastlagsmåndag kom de alla drängari sta'n, ungdomar och andra klockan åtta på morgonen på väg ut till Skinnatorn(Östra Torn) Då skulle de slå katten ur tunnan. De hade en katt i en tunna. Så skulle de försöka, vem som kunde slå ur katten ur tunnan. Vi såg, när de började komma förbi i Tomegatan. Så festade de hela dagen. När de kom hem igen, var de fulla. Det var där ute vid Tuna de var.

Ulma M 155

De brukade visst gå omkring och sjunga också. Det var barn mest. De fick väl litet pengar, Det var i allmänhet på fastlagsmåndag. Då var de fria från skolorna.

På söndag och måndag hade de fastlagsbullar. Arbetarfamiljer hade det till kaffet. Iförnämare familjer hade de mandelmjök till. De hade i allmänhet inte bullar sedan under fastan.

De hade inte fastlagsris som nu. De hade aldrig i vatten. De gjorde själva ett ris, som de skrämde barnen med, att de skulle få fastlagsris. Det var på fastlagsmåndag.

Ulma K 9b.

Jag har aldrig hört, att barnen risade äldre.

I stilla veckan var det alldeles stilla. På de flesta ställen var det varken bjudningar eller något. under hela fastan.

Det ansågs opassande med gille.

På måndag eller tisdag var det blåkullafärder. Det var självs-
våldiga pojkar, som fäste nystan på folk.. Så for de till Blåkul-
la, sade de. Det blev ju bortlagt fort. Tolk tyckte ju inte om
det . De visste ju inte, vad de hade på sig.

Dagarna i stilla veckan kallades: Fastlagsmåndag, vetetisdag,
askonsdag, skärtorsdag, långfredag och skitalördag.

Långfredag var mycket stilla. Då gick man alltid i kyrkan. Man
var alltid svartklädd. Det var de till alla högtidsdagar, bönda-
gar., nattvardstillfällen, både män och kvinnor. Så kom de med
psalmboken i handen och näsduken på den.

Påskägg färgade de. De färgade mycket gula i lökskal.

Så trillade de ju påskägg. De la en del på golvet. En skulle ru-
rulla ett och slå till dem. Det var ju ganska långa avstånd, så
det var inte så lätt att träffa. Det var på påskafton. Vi var bara
inomhus.

Vanligtvis hade man risgröt på påskafton, ofta fisk, Somliga
hade lutfisk,.Men det var ej allmänt.Man åt alltid ägg på kväl-
len på påskafton.

Påskdagen var kyrkorna så fulla.

1 maj.

De studerande roade sig ju då. De levde till så. De var så fulla. Då skulle de dricka mærg i benen. Arbetet slutade vid middagen då. Men vi var nästan rädda för att gå ut. Poliserha fick inte säga någonting. Studenterna skulle få hålla på.

Ulma M 156

Eldar hade vi inte då. Studenterna hade visst något fackeltåg någon gång i maj.

Ulma K 8b.

Pingst och midsommar.

Till pingst for många ut från stá'n. Det var ju ofta vackert väder då. Det var så tomt på gatorna.

Ulma M 147.

Majstång var det ju på de större gårdarna. Det var brnen, som gick och plockade till majstänger. Vissa gårdar var där alltid majstänger. Alls fick lov att komma. De kam från landet också. Ute vid tullarna brukade de också ha majstänger. Där låg några gårdar.

Husförhör.

Det lystes på i kyrkan, att det skulle vara husförhör där och där. En viss del av sta'm kallades, Det var i någon familj. Det var mest äldre, kyrkligt intresserade, som var med. Jag var inte med, förrän jag var konfirmerad. Prästen förklarade en bibeltext. Han kunde ge någon fråga också. Somliga bjöd på kaffe. Det slutade med husförhör på 1890-talet. Prästerna, som kom sedan, brydde sig inte om det.

På söndagmorgnarna under vintrarna var det katekesförhör. Det var förklaring och förhör. Det var alltid samma präst som hade, ottesångsprästen. Han hade ottesång på somrarna och katekesförhör på vintrarna. Komminister Humla hade det.

Bänkplatser m.m.

Bänkarna i mittskeppet på båda sidor om mittgången var låsta. De lottades bort. Det vet jag inte, hur det gick till. Senare anmälde de sig på pastorsexpeditionen, när de ville ha en plats. Överst satt biskopen, sedan präster och teologie professorer och andra professorer. De betalade väl inte. I bänkarna på mittgången ovanför prediksstolen vet jag, att de fick köpa platser. Nedanför vet jag inte, hur det var, men de hade ju sina nycklar. Ibland öppnade de för andra, så att de fick komma in och sitta. I bänkarna nedanför trapporna i mittgången fick studerande ung-

dom sitta. Men de satt mest i södra sidoskeppet. På trapporna var det bänkar. Där satt nattvardsbarnen med ryggen mot altaret. Folk kunde få stå hela högmässan, särskilt vissa söndagar, då det var mycket folk.

De gick mycket i schal och ^hscaletti kyrkan. På sommaren hade de kulörta schalar. De yngre hade kappor. Så hade de psalmbok och näsduk i handen, ibland en blomsterbukett med starkt lukande blommor. De finare var ju mera modernt klädda. De skilde sig mest genom hatten. Lärtofflor hade de ofta i kyrkan på sommaren, men träbottnar har jag aldrig sett. En och annan hade klut. Det var folk, som bodde i sta'n. Jag minns särskilt två gummor. Det var ända in på 1880-talet. Man kunde för all del se gamla häradsdräkter också. I fastan, på böndagarna och större helgdagar skulle man vara svarthädd, både ung och gammal.

Folk gick mycket mera i kyrkan då. När man kom på gatan, kom där folk från alla hus, hela familjer, barnen också.

Där var någon schartauansk präst, som hade näsduk om handen. Den hängde alltid ner. Det var en stor näsduk med bred fall. De vek den i flera veck. Så hade de en bok i handen. Den gamle Stoltz hade det alltid, och Humla hade det.

Konfirmation.

Flickorna hade långa svarta klänningar. Det var kjol och kofta. De fattiga fick kläder av församlingen, i skolan. I sista klassen i skolan lärde de sig riktig gammaldags vävning. De vävde handdukar och linne, till skolan. De vävde klänningstyger också. De, som var duktiga, fick en nattvardsklänning. Många fick handdukar och linne till underkläder också i skolan. På 1880-talet var det en och annan, som hade hatt. Sedan gick det fort, att alla hade det. De gick aldrig barhuvade. Det är nog 50 år sedan de började med vita konfirmationsklänningar. Till en början såg man bara en eller två bland de svarta. De hade alltid psalmbok och konfirmationsnäsduk.

Det kunde bli någon avvisad från undervisningen, för att han var för dum att följa men. Men det var mycket sällan. En och annan kunde bli avvisad för självsvålds och stygghets skull.

Konfirmationen var på förmiddagen. De skulle först gå i morgonbönen klockan 8. Efter den gick de upp till altaret. De fick alltid stå. De skulle stå på kyrkogolvet, sade man alltid, när de skulle konfirmeras.

De brukade ge prästen pengar i ett kuvert, så mycket de ville. Sista gången. Sedermera lade de ihop till en gåva. Det var 88-89 de började lägga samman.

Söndagsskola.

Söndagsskola var här, men det var mest de frikyrkliga, som hade det. De hade det, där de hade sin gudstjänstlokal. Prästerna tog ej alls del i det. Det sades alltid ifrån i skolorna, att vi inte fick gå i söndagsskola. Skolrådet hade förbjudit det. Somliga gick, oaktat det var förbjudet.

Där var en teologie professor Rosenius. Han hade söndagsskola i sitt hem. Han hade en pastor i sina församlingar. Han hade han till att ha söndagsskola.

Bröllop.

De vigdås i hemmen arbetsfolket och så. De som var kyrkliga, ville ju gärna ha det i kyrkan. Före gudstjänsterna onsdagar och fredagar och efter morgonbönerna var det ofta vigslar.

De fölovade sig i allmänhet. De gifte sig inte förrän tidigast ett år efter. Det var inte vanligt i alla fall. På lysningsdagarna fick de presenter. De sade alltid, att de skulle inte gå och höra sin egen lysning. Somliga gick nog ändå.

Brudarna hade krona och slöja. De enklare var mest svartklädda. Det fanns de, som var vitklädda också. De hade bjudning i flickans hem, om det var så att det gick. Prästen stannade, om han hade tid.

Brudparet skulle alltid visa sig. De ropade brudparet fram utanför. Då skulle brudparet fram i fönstret, och de hurrade

för dem.

Om det regnade, sade man, att det regnar rikedom.

Barndop var alltid i hemmen.

Luf 68.

Nattvardsgång. Betalning till prästen.

På lördagen anmälde man sig till nattvardsgång på pastorsexpeditionen. Man lämnade inte pengar. Mot slutet av århundradet gick det bort, att man skulle anmäla sig. De ville gärna, att man skulle göra det, fastän det ej var nödvändigt. Så gick det bort så småningom.

Man betalade ej prästen för dop och vigsel. Men de som hade gott om det, lade alltid pengar i ett kuvert till de större högtiderna och lade i brevlådan eller skickade tjänarna med.

Begravning..

Luf70

, De beställde själv och ordnade med begravning. Där de köpte kistor och svepning, skötte de svepningen också. De hade någon att skicka.

Liken stod mest hemma. En och annan, det var stormännen, kunde sätta dem i kryptan. Någon gång satte de in dem i domkyrkan dagen före, men det var inte ofta det var bisättning. Sömliga

klädde hela likrummet vitt. Må^{na} satte lakan för fönstrena. En del fäste bara ihop gardinerna.

Flickor kunde de klä som brudar. Jag vet, det var en, som dog precis, när hennes brudutstyrsel var färdig. Hon sveptes i den. Små flickor hände det också någon gång, att de kläddes som brudar.

Kvällen före begravningen skulle de alltid se den döde. Då tände de ljus i likrummet. Barn brukade ofta gå och se, i all synnerhet om det var ett barn, som dött.

Likvaka hade man aldrig.

De granade alltid på gatan, och om liktåget gick förbi, där det bodde goda vänner, granade de också.

De som hade så att de kunde, flaggade på halv stång.

Ofta hade de kaffe och vin före begravningen men aldrig någonting efteråt.

Innan de tog ut liket, hade de en andaktsstund. Det ledde prästen eller någon gång kunde det vara en folkskollärare.

Dagen efter någon dött var det själarینگning. Det var det för alla, såvida de dött en naturlig död. Om de dött för egen hand, fick de inte själarینگning. De ringde en halvtimme för var och en. Klockan 10 var den första ringningen. Det var för de lägsta. Så gick det uppåt. Klockan 12 var det för prästerskapet, $\frac{1}{2}$ för adel. De betalade nog en tid, men sedan blev det fritt. Varje ringare skulle ha sin summa.

De ringde alltid, när de gick med liket.

På sommaren när det var varmt och de kunde vara ute. Där var det jordfästning på kyrkogården. Annars var det inne i domkyrkan. De hade det nere vid dörren. Det kostade 100 kronor att ha det ända uppe. Sedan Allhelgonakyrkan blev byggd, har de mest haft begravningar där.

En prestaverade före liket en efter. Det var någon ur släkten ofta. Både män och kvinnor gick i processionen. Kvinnorna gick sist.

Somliga skickade skriftlig anmälan, när någon dött. En del hade ett riktigt brev, en del en biljett. De bjöd alltid med biljett sedan.

Efter man, hustru eller föräldrar skulle man gå sorgklädd ett år, efter barn och syskon ett halvår, efter släkt på längre håll. Håll gick de som de ville, några månader. De hade svarta klänningar, någon tid med vita kragar. En tid hade de sorgflor på klänningarna. Det var i slutet av förra århundradet och början av detta. Det var mest de adliga, som hade vita förkläden. De var långa och hade låga smala band. Så hade vita uppslag på ärmarna och vita kragar. De hade krusflor på hatten eller schalotten.

Om man hörde, att det knackade tre gånger på fönstret, skulle någon dö. Om de hörde en syrsa inne i rummet, betydde det dödsfall.

Födelsedagsfirande.

Födelsedagar firade vi alltid något litet. Man fick presenter och man bjöd någon. Många brydde sig inte om födelsedagarna. Det var mest de som var kyrkliga, som firade dem. De firade mycket sina dopdagarna också. De sjöng väl psalmer och hade så där litet.

Namnsdagar firades winte.

Tjänstefolksförhållanden.

De skaffade mest tjänstefolk genom bekanta och så. Man tog gärna från samma familj. Hade man haft en, tog man gärna de yngre syskonen sedan.

Här var ju fästekvinnor också. Det var bara ett par.

Tjänstefolket fick städsla.

Till jul och sina födelsedagar fick de presenter. De fick nyttiga saker och pengar också.

På somliga ställen fick de julhög. Det var gotter och av bakat. Så hade det att bjuda sina vänner på. Ofta gjorde familjen julbjudning för tjänstefolkets bekanta.

Luf 35

“

Promenadplatser och nöjesliv.

I Lundagård gick man och promenerade efter högmässan. På Höjevall vid stadsparken, det ligger inne i stadsparken nu, gick de kvällspromenader. Det var arbetare, sedan de slutat sitt arbete. Så hää vi Gyllenkroks allé, Observatorieträdgården, Botaniska trädgården och kyrkogårdarna. Lundagård ansågs som det förnämsta. Där gick så många mellan 8 och 9 på morgnarna.

Ibland var här cirkus.

Någon familj kunde ha stora uthus. Då samlades de där till dans.

De förnämare hade ju sina fester. De förnämare var ju klädda på ett annat sätt än de enkla, men det var mest i kyrkan, som man märkte skillnaden mellan samhällsklasser.

Studentabracka sade de alltid om studenterna.

Skridskor åkte vi på dammarna i Botaniska trädgården. Vid universitetsbiblioteket är det en damm och ännu längre bort en. Vid dövstumsskolan åkte vi också. Höjeå var ju litet långt att gå till, så det var inte många, som åkte där, Det var barn och halvvuxna, som åkte. Det var alltid på ~~p~~dagarna. Det var aldrig belysning eller musik .

Pär i hålan lekte vi visst någon gång.

Lantbor hade släddpartier. De kunde ta vägen genom staden ibland. Det var aldrig stadsbor, som ordnande släddpartier, men de kunde ju ha släktingar på landet, så att de var med i alla

fall.

De rste mycket till Alnarp från Lund. Där var stera parker. Andra platser var Bökeberg och Dalby. Bjärred reste de mycket till. Det var vanligt, att hela familjen åkte. Då hade de mat med sig. Där fanns dansbana. De hade Furulund också vid Lackalänga. Där var nöjesplats en del år. Flera lantbrukare i staden hade charabangar, som de hyrde ut. De kom och hämtade, så åkte de hela familjen tillsammans.

Epidemier.

På somrarna var det ofta smittkoppor, rödsot och nervfeber. Det kunde vara borta något år och så kom det igen. Vatten och brunnar var inget vidare. Här var ett sjukhus, kopphuset, vid Botaniska trädgården. De kom iväg dit, när de var sjuka. Ibland hade de den på lasarettet. Nervfeber var de inte så stänga med. Kolera var det inte så många fall. Där var föreskrifter vad det skulle företagas, när det kom smittsamma sjukdomar. Det var påakat minns jag. De sjuka hämtades på bår till sjukhuset. Det var inte, förrän solen gått ner. De bar dem alltid i skymningen. När någon dött, fick prästen gå upp på kyrkogården och begrava. Ingen fick vara med.

Häkte.

Det fanns ett häkte, tjuvahålet, i Vårfrugatan. Något senare fanns det på Rådhuset också. I äldre tider var det bara tjuvahålet.

Tvätt.

I allmänhet tvättade de inne på gårdarna. Men de som hade, så att de kunde, körde ner till Höjeå och bankade, där nere vid Källby. Det hörde till staden. Det var ett par ställen de brukade fara till. Så var där så att de kunde bre tvätten och torka den.

De använde aska, när de skulle byka. När de eldade tog de vara på askan från pottugnar. De kallade den nog pottaska.

Många fick vinda upp vatten i en spann eller ärga upp det med en hake. De hade vatten inne på gårdarna, men här stod några pumpar på gatorna. I Hjortgatan var det två små pumpar, där det var så gott dricksvatten.

Klosterhusen och Jutahusen.

Ute på Väster låg de där gamla Klosterhusen och Jutahusen.

Där bodde arbetsfolk, som gick omkring på lantgårdarna. Husen var små och låga med halmtak. Klosterhusen hörde till S:t Petri kloster. Klosterhusen låg på ena sidan vägen, Jutahusen på den andra.